

THE MEDIEVAL WOMAN

Mihaela Gheorghe
PhD, County Library „Dinicu Golescu” - Arges

Abstract: Women have played an important role since medieval times. Although her duties were strictly related to family, household chores, the birth and raising of children, she could also participate in certain legal activities: deeds of sale and purchase, dowry deeds, etc. The only thing she had absolute ownership of was the dowry she received from her parents.

Most often, in documents, woman appears in the family, having the status of a married woman.

Keywords: woman, marriage, education, wife, children, dowry

De cele mai multe ori, femeia reprezintă un echilibru în familie și societate. Am fi tentați să credem că, rolul femeii medievale se limita la familie, însă, documentele vremii ne contrazic. Femeile jucau un rol important în viața publică, în societate, deși nu reprezentau o normalitate. Cel mai important cadru juridic în care se afla femeia era căsătoria. Acest moment nu aparținea tinerilor, ci părinților. Nu exista un consimțământ al acestora, ci era o decizie stabilită cu atenție de către părinți. De fapt, cele mai multe informații furnizate de documentele analizate ne dezvăluie realități ce au aparținut femeii măritate. Normele juridice au analizat cadrul legal al zestrei. Zestrea reprezenta un bun exclusiv al acesteia, iar bărbatul avea doar drept de uzufruct. Deși puține, au existat și informații despre femeile singure. Fetele erau în grija tatălui, dar erau exceptate de la moștenire. Ele erau recunoscute drept urmași, nu moștenitori. Dreptul lor la moștenire era de o pătrime, sfertul de fiică.¹ Rolul femeii se schimba din momentul căsătoriei, ea fiind obligată să-și acopere capul. O femeie măritată nu va fi niciodată descoperită sau cu părul despletit. Totuși, schimbările exterioare erau minore comparativ cu sarcinile ce trebuiau îndeplinite după căsătorie. Vestitul călător Paul de Alep observa că, în special în casele boierești, femeia era cea care păstra avuția soțului.² Deși ea devenea păstrătoarea avutului familiei, femeia trecea sub ascultarea soțului. Călătorii străini au observat modul dominant în care bărbatul își exercita drepturile asupra femeii sale. Francesco Riselini nota că: „femeile române nu stau cu bărbații lor la masă, ci mănâncă după ei, stând mai totdeauna în picioare și îndeletnicindu-se în același timp cu vreo treabă casnică. Nici în timpul sarcinii nu se abat de la această regulă, ci numai câteva zile înainte și după naștere”.³ Agresiunea era des întâlnită. De cele mai multe ori era determinată de consumul de alcool și de infidelitate. Deși femeia avea grija casei, creșterea copiilor, țesea, cosea, pregătea mâncarea, avea grija grădinii și a animalelor, mergea la târg, problema infidelității și a comportamentului agresiv al bărbatului era foarte des întâlnită. Circula o vorbă astfel că, „nu ești socotit om de lume dacă nu ai o amantă”.⁴

Întâlnite mai des în cazul bărbaților, totuși cazurile de infidelitate erau aspru pedepsite în rândul femeilor. Ele își pierdeau zestrea și puteau fi chiar executate. Un caz cunoscut a fost cel al Mariei din Bucov, soția lui Lupu Mehedințeanu care, fiind prinsă cu o slugă, doar cu intervenția Domnului și a Mitropolitului a scăpat cu viață de furia bărbatului. Furia se putea

¹ Constanța Ghițulescu, *În șalvari și cu ișlic. Biserica, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, București, Editura Humanitas, 2004, p. 200.

² *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, editori: M.M. Alexandrescu-Dersca-Bulgaru, Mustafa Ali Mehmet, București, 1976, p. 211.

³ *Ibidem*, vol. X/I, p. 388.

⁴ Șarolta Solcan, *Soțul și soția în Evul mediu românesc* în „Revista Istorică”, București, Editura Academiei Române, nr. 5-6/2009, p. 535.

revărsa și asupra celor care ofereau ajutor femeii. Astfel, „un bărbat gelos, a cărui soție, de frica furiei lui, s-a refugiat în casa vecinului, a incendiat atât casa în care soția lui, cât și celelalte femei care erau cu dânsa au ars de vii”⁵. Dincolo de disputele conjugale, femeia păstra drepturi asupra proprietăților sale și cele dobândite în timpul căsătoriei. În ceea ce privește violența fizică exercitată asupra femeii, aceasta era foarte des folosită. Bărbatul avea voie să o lovească cu pumnul sau cu palma când ea era de vină, dar fără ură. Loviturile erau mai dese în momentele în care ele provocau cearta. Deși erau protejate în fata problemelor juridice, totuși femeile medievale erau supuse și considerate inferioare bărbaților.

De cele mai multe ori întâlnim în documentele medievale, în actele de întărire sau de vânzare cumpărare, numele ambilor soți. Actele de cumpărare cuprindeau, de regulă, formula care trebuia să-i asigure soției supraviețuitoare în cazul decesului soțului stăpânirea netulburată a bunului dobândit. În acest fel erau limitate orice ingerințe ale familiei extinse în ocinile achiziționate.

Atunci când banii proveneau din zestrea femeii, acest lucru era menționat în cuprinsul actului. Astfel, un document din 1651 arată că Borce vindea jupânului State și soției sale o grădină: „însă le vinde numai jupânesei Chirea, pentru că și-a vândut un chinteș ce-i cumpărase”⁶. De multe ori în acte erau trecuți inclusiv copiii, băieți sau fete. Soțul dispunea de toată averea familiei, condiția fiind ca la o eventuală despărțire sau în caz de văduvie, bărbatul își asuma despăgubirea soției pentru zestrea primită. În schimb, soția dispunea doar de zestrea și moștenirile primite. Uneori neînțelegerile dintre soți erau tranșate în fața Mitropolitului sau al Domniei, iar femeia era repusă în drepturile sale. În cazul femeilor și copiilor căzuți în robie, situația lor era diferită: răscumpărarea se făcea foarte greu, posibilitatea de eliberarea fiind extrem de redusă.

Spre deosebire de bărbați, uneori, femeile erau condiționate prin testament să rămână văduve pentru a beneficia de moștenirea lăsată.

În spațiul românesc termenul zestre este întâlnit pentru ambele forme: trusoul (haine, bijuterii, ...) și dota în sine (case, moșii, bani)⁷. Cel care avea sarcina de a strânge zestrea fetei era tatăl. Zestrea era stabilită în funcție de posibilitățile familiei și de statutul social. În cazul decesului tatălui, cel care se ocupa de strângerea și măritișul fetei era moștenitorul. Foia de zestre era redactată și intra în responsabilitatea preotului. Trebuia parafată de o autoritate. Avea o parte de început în care era amintită divinitatea, apoi lista obiectelor și elementelor ce formează zestrea femeii. În ultima parte erau trecute semnăturile părinților, rudelor vecinilor, preotului.⁸ Forma foii de zestre era diferită în zona de moșii și robi.

Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, s-a creat un cadrul legislativ mult mai riguros pentru evitarea proceselor având ca subiect, foia de zestre. Astfel, domnitorul Nicolae Mavrogheni instituie o condică în care erau trecute foile de zestre ale fiecărui locuitor al țării, fiind autentificate prin pecetea domnească.

Foia de zestre era diferită în funcție de statutul familiei. La boieri actul era redactat în orice moment după nașterea fetei, în schimb în casele de țărani, acest moment era de cele mai multe ori amânat și se termina cu umilința suferită de aceasta.

Lada de zestre era alcătuită din două părți. În prima, așa cum am amintit erau bunuri necesare pentru femeie. Întotdeauna începea cu bijuteriile așezate într-o ordine foarte strictă. În cazul fetelor de boier nu lipseau cele 12-16 șiruri de mărgăritare, perechi de cercei, inele bătute cu safire, rubine, diamante și alte pietre prețioase. Urmau broșele sub formă de corpuri cerești, flori bătute cu diamante⁹, salba de la gât cu 12 sau mai mulți bani de aur.

⁵ *Călători străini*, vol. X/I, p. 391.

⁶ *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VII, București, Editura Cartea Românească, doc nr. 496, p. 179.

⁷ Constanța Ghițulescu, *Op.cit.*, p.135.

⁸ *Ibidem*, p. 139

⁹ *Ibidem*, p. 146

La rând urmau hainele. Un loc aparte îl aveau hainele de ceremonie. Atent alese, acestea erau confecționate din cele mai scumpe stoffe. Cele de zi cu zi erau făcute din materiale precum inul, postav, bumbac sau lână, de cele mai multe ori confecționate în casă.

Cea de-a treia parte a trusoului era legată de lenjeria de pat, deși patul ca mobilier apare abia la sfârșitul secolului al XIX-lea¹⁰: 3-4 cearșafuri din pânză sau mătase, două plăpumi și pernele de dimensiuni diferite: cele mici între 6-10, iar cele mari 4-8. La rând, în cutia de zestre erau așezate covoarele, scoarțele aduse din Constantinopol sau Veneția, ori țesute în casă din borangic și lână.

Această primă parte a zestrei se termina cu cele necesare activității în bucătărie: de la ștergare, fețe de masă, linguri, cuțite de argint, cești de cafea, pirostrii, toate ustensilele necesare pentru a-și îndeplini atribuțiile în bucătărie.

A doua categorie ce alcătua zestrea fetei era cea mai reprezentativă și cu valoare mai mare: moșii, animale și robi. Bineînțeles că, ceea ce primea fiica drept moștenire de la tatăl său era mult mai puțin comparativ cu moștenirea primită de băiat. De regulă, fata primea cele mai recente achiziții făcute de părintele său. În cazul în care, în lada de zestre nu se regăseau elementele enumerate în prima categorie, zestrea era suplimentată cu moșii. Erau enumerate foarte strict livezile, casele, prăvăliile existente pe acestea. Animalele: boi, vaci, oi, porci, capre, stupi de albine erau trecute ținându-se cont de număr și starea lor. Valoarea zestrei creștea considerabil dacă era însoțită de robi. Toate bunurile ce alcătuiă zestrea erau descrise amănunțit și puteau fi identificate ușor.

Zestrea a reprezentat un barometru pentru situația socială și financiară. Elementele menționate anterior nu se regăseau în zestrea fetelor de țărani sau meșteșugari. La 10 decembrie 1775, domnul Țării Românești, Alexandru Ipsilanti a înființat "Cutia milei" prin care era oferit ajutorul fetelor ce proveneau din familii sărace, inclusiv pentru zestrea de nuntă. Ajutorul pentru zestre se făcea la cerere, în urma trimerii unei jalbe către domnitor. Acesta trimitea un epitrop pentru a verifica veridicitatea celor expuse și se stabilea suma ce urma să o primească¹¹. Era întâlnită și miluirea fetelor sărace de către boieri. Cele mai frecvente cazuri erau acelea prin care boierii, prin testament lăsa o sumă de bani „pentru pomenire”. Bani nu puteau fi folosiți pentru alte cazuri, scopul final fiind de a salva tânăra de a cădea în patimi și de a merge pe calea familiei. Mai întâi erau înzestrate fetele sărace din neam, apoi fetele celor cunoscuți și în ultimul rând fetele supușilor de pe moșie.

Exista și o a treia situație, în care fetele sărace intrau în slujba unui stăpân pentru a strânge o sumă de bani sau pentru ca, în urma învoielii acesta avea grijă de ea și o mărita. Perioada era destul de lungă între 7-8 ani¹². După negocierea zestrei și acceptarea de către ginere se stabilește data logodnei. Perioada cuprinsă între logodnă și nuntă depindea doar de cât de avansate erau pregătirile pentru nuntă. Pecetluirea logodnei era făcută prin oferirea unui inel. Au existat și ruperi de logodnă, însă numărul acestora era destul de mic. În perioada cuprinsă între 1796-1800 au fost înregistrate doar 16 cazuri de desfacere a logodnei. Motivele principale pentru ruperea logodnei erau: lipsa virginității fetei sau nemulțumiri legate de zestre. Un exemplu ne este oferit de tânăra Maria, care la 1767 a rupt logodna, iar sentința primită a fost aspră: a înapoiat inelul de logodnă, toate darurile primite, plata cheltuielilor prilejuite de pregătirea nunții și interdicția de a se căsători înaintea celui refuzat¹³.

Căsătoria în evul mediu românesc era recunoscută doar ca o taină administrată de Biserică. Nu exista în afara acesteia, iar scopul principal era procreația. De asemenea, celibatul era valorificat doar în cadrul preoțimii, mirenii erau sfătuiți să nu stea prea mult timp necăsătoriți pentru a nu cădea în ispite. De aici și mariajul la vârste foarte fragede.

---

¹⁰ *Ibidem*

¹¹ *Ibidem*, p. 163.

¹² Șarolta Solcan, *Op.cit.*, p. 570.

¹³ BAR, mss. 634, f.15.

Concubinajul era întâlnit în epoca medievală, dar statutul femeii era extrem de incert. Tot timpul la discreția bărbatului, aceasta nu avea niciun drept, iar copiii născuți dintr-o asemenea relație erau considerați bastarzi și cu o poziție inferioară.

Virginitatea fetei era foarte apreciată. Documentele vremii vorbesc despre darurile de a doua zi, ceea ce ne demonstrează că aceasta era răsplătită.

Trădarea femeii era aspru pedepsită. O femeie adulteră era pusă în lanțuri de gât, bătută și pedepsită pentru păcatul său. Apoi, urma umiliința publică. În fața familiei și cunoscuților, ea era urcată pe cel mai șchiop și slab cal și era trimisă înapoi acasă¹⁴. (224)

Bunăstarea și liniștea familiei erau asigurate de femeie. Principala îndatorire a femeii după căsătorie era nașterea de prunci. Primul an de căsătorie aducea și nașterea primului copil. Din cauza mortalității infantile ridicate, femeia năștea aproape în fiecare an. De regulă, o femeie rămânea însărcinată pe cale naturală atât timp cât fizic era posibil. Fetele erau excluse de la orice formă de educație, excepție făcând fetele de boieri. În schimb erau inițiate în activități tipic feminine, îndatorire ce revenea tot mamei de a transmite informații despre: torș, țesut, brodat, etc. Soția își însoțește bărbatul în toate, la închisoare sau în pribegie.

Fetele dețineau minime tradiții și superstiții. Scrisul în rîndul femeilor era privit ca o activitate dificil de realizat, ce dădea dureri de cap. De multe ori, după scrierea unor scrisori, femeile se plîngeau de dureri de cap și oboseală¹⁵. Obstacolele ivite în drumul tinerelor spre educație se adăuga și refuzul acestora de a participa la lecțiile ținute duminică în biserică. Femeia era considerată a fi inferioară intelectual bărbatului, acesta fiind unul din raționamentul pentru care era ignorat dreptul lor de a ști carte.

Femeile au jucat un rol important, deși pasiv, în politică. Ele erau căsătorite pentru a servi scopurilor politice sau militare, erau luate sau trimise ostatice. Soțiile de boieri garantau cu zestrea rolul acestora în politică. Implicarea cea mai puternică a rămas în domeniul economic. Documentele au atestat prezența femeii în acte de dănie, zălogire, vânzare-cumpărare, foi de zestre și acțiuni de ctitorie și înzestrare a lăcașurilor de cult.

Pentru actele particulare, în cea mai mare parte, emitenții erau bărbați care vindeau împreună cu fiii, frații și mai târziu cu soțiile lor, moșii sau diverse părți din moșii, însă apar și femei în calitate de vânzător sau cumpărător însoțite de fii. Acest fapt confirmă exercitarea drepturilor juridice ale acestora. Interesantă ni se pare tranzacția încheiată, între două femei, la data de 20 iulie 1685¹⁶, dar mai cu seamă e de remarcat diata unei boieroace din județul Muscel, Despa vistiereasa din Hârtiești, dată egumenului de la mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung, la 17 iulie 1666: „Adică eu Despa vistiereasa vistierului Iane din Hârtiești scriu și mărturisesc cu acest zapis, ca să fie de mare credință la mâna părintelui Vasilie, igumenul de la Sfânta mănăstire de la Câmpulung și a tot soborul sfintei mănăstiri trei locuri de pământ și cu vadul de moară, ce este într-înșea, care loc și vad mi-au dat Pană Mavhranghi pentru paisprezece galbeni, ce mi-au fost dator...și pentru mai adevărată credință, știind carte, am iscălit mai jos”¹⁷. Nu a fost un caz singular, amintim, de plidă, diata din 28 iunie 1655 aparținând Elinei logofeteasa¹⁸, soția lui Stroe Fierea, mare logofăt.

Soții și mame, femeile au avut un rol discret în societatea medievală. Ele au rămas supuse bărbaților până la moarte. Femeia era alături de soțul ei în cele mai dificile momente.

¹⁴ Constanța Ghițulescu, *Op.cit.*, p. 224.

¹⁵ Șarolta Solcan, *Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*, București, Editura Universității, 2005, p. 241.

¹⁶ Grina Mihaela Rafailă, *Actele domniei lui Șerban Cantacuzino aflate în patrimoniul Muzeului Municipiului București*, București, Editura Muzeului Municipal București, 2014, p. 163, doc. 140

¹⁷ Gheorghe Pănuță, Ștefan Trâmbaciu, *Mărturii și documente școlare muscelene (1215-1918)*, București, Editura Semne, 1997, p.12.

¹⁸ *DRH, B*, vol. XL (1655), p. 180, doc. 174.

În cazul decesului unuia dintre soți, situația era diferită. De regulă, soțul se recăsătorea după primul an de doliu, în timp ce femeia, de cele mai multe ori, abandona ideea unei noi căsnicii.

BIBLIOGRAPHY:

1. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VII, București, Editura Cartea Românească, 2002.
2. *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, editori: M.M. Alexandrescu-Dersca-Bulgaru, Mustafa Ali Mehmet, București, 1976.
3. Constanța Ghițulescu, *În șalvari și cu ișlic. Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, București, Editura Humanitas, 2004.
4. *Documenta Romaniae Historica B. Țara Românească*, București, Editura Academiei Române, 1987.
5. Pârnuță, Gheorghe, Trâmbaciu, Ștefan, *Mărturii și documente școlare muscelene (1215-1918)*, București, Editura Semne, 1997.
6. Rafailă, Grina-Mihaela, *Actele domniei lui Șerban Cantacuzino aflate în patrimoniul Muzeului Municipiului București*, București, Editura Muzeului Municipal București, 2014.
7. Solcan, Șarolta, *Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*, București, Editura Universității, 2005.
8. Eadem, *Soțul și soția în Evul mediu românesc* în „Revista Istorică”, București, Editura Academiei Române, nr. 5-6/2009.